

DOI 10.51558/2490-3647.2021.6.4.109

UDK 28-234

Primljeno: 19. 09. 2021.

Izvorni naučni rad
Original scientific paper

Enes Karić

IGNATIJ JULIJANOVIČ KRAČKOVSKI (ИГНАТИЙ ЮЛИАНОВИЧ КРАЧКОВСКИЙ) I NJEGOV PRIJEVOD KUR'ĀNA¹

Ove 2021. godine navršava se punih sedam decenija od smrti Ignatija Julijanoviča Kračkovskoga (Игнатий Юлианович Крачковский, 1883-1951), ruskog orijentaliste i jednog od autora prijevoda Kur'āna koji se ubraja u najpoznatije prijevode islamske svete knjige u svijetu. Ovaj esej bavi se Kračkovskim primarno kao prevoditeljem Kur'āna. Usputno se o Kračkovskom daju napomene kao arabisti i islamologu koji je objavio blizu pet stotina naučnih radova i knjiga, što njegovo ime uvrštava u predvodno kada je riječ o ruskoj orijentalistici. Rad na arapskoj književnosti, klasičnoj i savremenoj, na djelima iz arapske historije i geografije poslužio je Kračkovskom kao pretpostavka za rad na prijevodu Kur'āna na ruski koji je završio pred kraj života. Njegov slavni prijevod Kur'āna izišao je posthumno, 1963. godine, izdanje je podržala Ruska akademija nauka u Moskvi.

Ključne riječi: Kur'ān; prevođenje Kur'āna; islamski istok; islam; terminologija i nomenklatura prijevoda Kur'āna; teologija prijevoda Kur'āna; arapski jezik; arapska književnost; arapski rukopisi; orijentalistika

¹ Napomena 1: Mnoge podatke koje donosimo o životu Kračkovskoga temeljimo na: <https://rel.stud-hist.spbu.ru/articles/en-krackovskij-ig...> - pristup stranici 4. august 2021. Napomena 2: U navođenju āyāta, reda, stavaka ili versova prvi broj označava sūru ili poglavlje Kur'āna, a drugi broj označava āyat, redak, stavak, rečenicu ili vers. Napomena 3: Bosanski prijevod Kur'āna navodili smo prema našem prijevodu (1995).

1. ŽIVOT POSVEĆEN ARAPSKOM JEZIKU I KNJIŽEVNOSTI

Danas, sedamdeset godina nakon smrti Ignatija Julijanoviča Kračkovskog, postoji veliki broj izvora o njegovom životu i djelima. Rođen je u Viljnsu (Litvanija) 1883., umro je u Lenjingradu (danas Petrogradu) 1951. godine. Po završetku srednje škole Kračkovski se upisuje na Fakultet istočnih jezika (Факультет восточных языков) na Univerzitetu u Petrogradu (na tadašnji odsjek za arapski, turski, perzijski i tatarski jezik), gdje studira u periodu 1901-1905. godine.

Arapski i arapsku književnost predavali su mu znameniti profesori A. E. Schmidt, N. A. Mednikov i V. R. Rosen, perzijski jezik učio je pred V. A. Žukovskim, a turski mu je predavao P. M. Melioranski. Također, izučavao je i etiopski jezik, njegovu povijest i književnost pred B. A. Turajevim, dok je opće discipline iz povijesti slušao pred V. V. Bartholdom. Michael Kemper, u svojoj studiji posvećenoj historijatu ruskog orijentalizma (2018), tvrdi da je profesor Viktor Romanovič Rosen (ili Baron Viktor Rosen, 1864-1908) imao istaknutu ulogu u davanju smjera ruskim orijentalističkim studijama. Michael Kemper kaže:

„Rozen envisaged the Russian empire as a community of a single but multi-ethnic people, combining elements of European and Asian cultural traditions; what needed to be studied are not entities in artificial isolation but their historical interactions. This view was shared by some of Rozen’s major disciples in St. Petersburg’s Oriental Faculty, including the Central Asianist Vasilii V. Bartol’d (Wilhelm Barthold, 1869–1930), the linguist and archeologist Nikolai Ia. Marr (1864–1934), and the Indologists/Buddhologists Sergei F. Ol’denburg (1863–1934) and Fedor I. Shcherbatskoi (1866–1942). Vera Tolz therefore speaks of a “Rozen School” of Orientology in St. Petersburg at the turn of the 20th century; to this group I would add the eminent Arabist Ignatii Iu. Krachkovskii (1883–1951), of the younger generation, who carried Rozen’s convictions into the post-WWII period, and who outlined its essence in his major works on the history of Soviet Arabic and Oriental studies. Most of these scholars were of non-Russian background: Rozen, Ol’denburg and Bartol’d were Baltic Germans, Krachkovskii was of Belarussian, and Shcherbatskoi of Polish roots; Marr’s mother was Georgian and his father a Scotsman. For all of them, their engagement with Russia’s Orient was also linked to their own place in a broader Russian nation.“

„Rozen je zamišljao Rusko carstvo kao zajednicu jedinstvenog, ali multietničkog naroda, koje kombinira elemente evropskih i azijskih kultur(al)nih tradicija; ono što je potrebno proučavati nisu entiteti u izvještačenoj izolaciji, već njihove historijske interakcije. Ovo gledište dijelili su neki od najvećih Rozenovih učenika na Orijentalnom fakultetu u Petrogradu, uključujući srednjoazijanistu Vasilija V. Bartol’da (Wilhelm Barthold, 1869–1930), zatim lingvistu i

arheologa Nikolaja J. Marra (1864-1934) i indologe/budologe Sergeja F. Ol'denburga (1863-1934) i Fjodora Ščerbatskoga (1866-1942). Stoga Vera Tolz govori o 'Rozenovoj školi' orijentologije u Petrogradu na prijelazu u 20. stoljeće; ovoj grupaciji dodao bih istaknutog arabistu Ignatija Julijanoviča Kračkovskoga (1883-1951), iz mlađe generacije, koji je ovo Rozenovo uvjerenje prenio u razdoblje nakon Drugog svjetskog rata, i koji je njegovu suštinu izložio u svojim velikim djelima o istoriji sovjetskih arapskih i orijentalnih studija. Većina ovih naučnika nije bila ruskog porijekla: Rozen, Ol'denburg i Bartol'd bili su baltički Nijemci, Kračkovski je bio Bjelorus, a Ščerbatski poljskih korijena; Marrova majka bila je Gruzijka, a otac Škot. Za sve njih, angažman s ruskim Orijentom bio je povezan i s njihovim vlastitim mjestom u široj ruskoj naciji.“ (Kemper 2018).

Iz ovog navoda Michaela Kempera posve jasno vidi se istaknuta uloga i krupno mjesto koje Kračkovski zauzima u ruskoj orijentalistici. Vratimo li se njegovoj naučnoj karijeri, važno je istaći sljedeće: po završetku fakultetskih studija Kračkovski se posvećuje specijaliziranim i intenzivnim izučavanjima arapske književnosti i rukopisa. Zahvaljujući već stečenoj reputaciji mladog i perspektivnog arabiste (koji je za svoj diplomski rad pod naslovom “Царствование халифа аль-Мехдия по арабским источникам“ / “Vladavina halife al-Mahdīja prema arapskim izvorima“ dobio zlatnu medalju) (Bohdanowicz 1951), Univerzitet u Petrogradu šalje Kračkovskog u Siriju i Egipat (u godinama 1908-1910) na usavršavanja iz govornih arapskih dijalekata.

U svojoj knjizi “Над арабскими рукописями: Листки воспоминаний о книгах и людях“ / *Nad arapskim rukopisima: listići uspomena o knjigama i ljudima* (1983), opisao je, u izvanrednom literarnom stilu, svoj boravak u Kairu i Damasku, te općenito na Bliskom istoku. U periodu od 1910-1918. na Univerzitetu u Petrogradu Kračkovski je prošao nastavne i naučne graduse, od asistenta i docenta do redovnog profesora arapskog jezika i književnosti. U tom periodu Kračkovski radi i kao kurator arapskih i islamskih rukopisa, također intenzivira se njegova saradnja sa Ruskom akademijom nauka gdje rukovodi projektima iz arabistike, a bio je i sekretar Orijentalnog odsjeka Ruske akademije nauka. Također, 1921. Kračkovski je izabran za dopisnog člana Ruske akademije nauka. Od 1938. do 1945. bio je potpredsjednik Ruskog geografskog društva. Obnašao je i mnoge druge važne naučne i akademske dužnosti i položaje.

Uz prijevod Kur'āna na ruski (Коран. Перевод и комментарии И. Ю. Крачковского, prvo izdanje posthumno 1963. u Moskvi), kao i *Nad arapskim rukopisima* Ignatij Julijanovič Kračkovski uradio je i objavio brojne druge radove, npr. “Путovanje Ibn Fadlāna do Volge“ (Ибн Фадлан 1939), “Dva južnoarapska natpisa u Lenjingradu“, a poznati su mu i radovi o historiji i filologiji kršćanskog istoka itd.

Kračkovski je uradio studije o klasičnim arapskim pjesnicima Abū l-‘Atāhiyi, al-Mutanabbīju, Abū l-Ālā al-Ma‘arrīju i drugim arapskim pjesnicima, objavljuvao je izabrane prepjeve iz njihova pjesništva. Bio je urednik prvog cjelovitog izdanja *Hiljadu i jedne noći* na ruskom jeziku, također uradio je zapaženo djelo o islamskom klasiku Abū Ḥanīfi ad-Dīnawarīju, itd. Podaci govore da je Kračkovski napisao preko četiri stotine i pedeset radova s područja arapskog jezika i književnosti te, šire uzev, islamskih studija, kao i arapske historiografije. Također, napisao je i djela u kojima je pokazao izvanredno poznavanje turskog i perzijskog jezika. Za svoj rad nagrađivan je tadašnjim visoko rangiranim nagradama (Lenjinov orden, Staljinova nagrada...).

2. OPĆESLAVENSKA RAZUMLJIVOST PRIJEVODA KUR'ĀNA OD KRAČKOVSKOG

Vrijeme je da na ovom mjestu u ovom našem prigodnom eseju, koji nastaje u znaku navršetka punih sedamdeset godina od smrti Ignatija Julijanoviča Kračkovskoga (1883-1951), obavijestimo čitateljstvo da se koristimo sljedećim izdanjima njegovog prijevoda Kur'āna na ruski: prvo КОРАН (Душанбе 1990), izdanje istovjetno onom koje se pojavilo u Minsku (1990, Rostov na Donu), kao i (gotovo posve istovjetnom) izdanju iza kojeg stoji Редакционно-издательский отдел Таджикского республиканского отделения Советского фонда культуры (1990 Без предисл. и коммент.). Napominjemo da na ovom drugom “tadžikistanskom” izdanju stoji sljedeća bilješka:

„Перевод И. Ю. Крачковского

Печатается по изданию:

Коран. М.: Издательство восточной литературы, 1963“

Ovom se napomenom jasno stavlja do znanja da je izdanje teksta prijevoda iz 1990. godine urađeno prema prvome izdanju ovog prijevoda Kur'āna iz 1963. godine u Moskvi. Kao što se iz nabranjanja ovih godina vidi, prvo izdanje ovog prijevoda Kur'āna pojavilo se nepunih trinaest godina nakon smrti Kračkovskog (1951). Iz oba izdanja koja smo koristili, isključeni su i predgovor i komentari (“Без предисл. и коммент.“).

Kad je posrijedi 'jezička razumljivost' ovog prijevoda Kur'āna, očito je da se Kračkovski držao 'srednjeg puta'. U smislu glavnih intencija ovog našeg eseja, taj 'srednji put' znači sljedeće: Kračkovski je svojim jezikom nastojao postići, ili marljivo realizirati, barem tri komponente u prevođenju Kur'āna: prvo, dati štivo koje je, ruskojezički, općenito razumljivo, a da pritom nije strano kultur/al/nom osjećanju muslimana koji govore ruskim jezikom; drugo, sačuvati se od 'hristi/jani/ziranja' prijevodnog jezika, ali ponekada upotrijebiti i one riječi koje su zajedničke svjetskim

monoteističkim religijama (anđeli, sotona itd); treće, dati prijevod koji je stilski privlačan, dojmljiv i shvatljiv, sve u funkciji prohodnijeg čitanja i razumijevanja Kur'āna, ali, kao što ćemo vidjeti, i islama i islamske kulture i civilizacije.

U ovoj dionici našeg eseja oslovićemo, tek ukratko, ono što smo, vrlo uvjetno, nazvali 'općeslavenskom razumljivošću' Kračkovskijevog prijevoda Kur'āna. To se može najbolje pokazati navođenjem onih āyāta (redaka, odlomaka, stavaka ili versova) Kur'āna koji sadržavaju općečovječanske obznane.

Na primjer, āyat 2:2, obznanjuje da je i Kur'ān knjiga [ili svetoknjižna revelacija od Boga], te da „o tome nema sumnje“. K tome, Kur'ān potom oglašava i to da je on knjiga koja je „uputa za bogobojazne“. Kračkovski sažima moguće intencije arapskog izvornika „dālika l-kitāb lā rayba fīhi hudan li l-muttaqīn“ riječima:

“Эта книга – нет сомнения в том –
Руководство для богобоязненных.“

Riječi “нет сомнения в том“ (“u to nema sumnje“) u funkciji su potvrđivanja dodatne intencije, to jest, „da je i Kur'ān [Božanska] knjiga“ koja, uz Toru i Evanđelja, pretendira da uputi na “pravi put“. Nadalje, u prevođenju na ruski jezik āyata 2:31., gdje se kaže da je “Bog podučio Ādema [prvog čovjeka] svim imenima, a potom ta imena [ili likove imenovanih stvari] predočio anđelima [melekima] i rekao: 'Saopćite Mi imena ovih [stvari], ako vi istinu govorite!'“ – Kračkovski daje iznimno jasan prijevod:

“И научил Он Адама всем именам,
а потом предложил их ангелам и сказал:
'Сообщите Мне имена этих, если вы правдивы'“.

I u ovom primjeru vidimo jednu općeslavensku razumljivost i prohodnost koja se nadaje iz Kračkovskijevog ruskog prijevoda Kur'āna. Da bi pokazao šta je u njegovom prijevodu “upravni Božiji govor“, on se koristi mogućnostima koje daje upotreba velikog slova. U retku:

“И научил Он Адама всем именам,
а потом предложил их ангелам и сказал:
'Сообщите Мне имена этих, если вы правдивы'“–

Kračkovski ispisuje veliko slovo zamjenica koje se odnose na Allāha ili Boga (*Он*, *Мне*).

Āyat 2:57, govori o Božanskim darovima prema Jevrejima, naime, Bog im je „natkriljenim oblacima dao hladovinu, i, k tome, manu i prepelice im spustio...“ Arapski izvornik izražava ono 'Božansko Mi' (u Kračkovskog *Мы*) koje su komentari

Kur'āna opisali kao 'vladarski' ili 'kraljevski' način strahoštonog izražavanja: „Wa zallalnā 'alaykumu l-gamāma wa anzalnā 'alaykumu l-manna wa s-salwā...“ – Kračkovski prenosi značenje āyata 2:57, na ruski ovako:

“И Мы осенили вас облаком
и низвели для вас манну и перепелов.
Питайтесь благами, которыми Мы вас наделили!“

Nema sumnje da riječi: „И Мы осенили вас облаком...“ itekako dobro prenose smisao izvornika “Wa zallalnā 'alaykumu l-gamāma“. “Sjena“, “hlad“, “hladovina“... ima svoju snažno naglašenu semantiku “Božanskog okrilja“ na stranicama Kur'āna. Detalj „Мы осенили вас облаком“ snažno ističe da je Bog podaritelj svojih blagotvornih okrilja, svježine, ugone i ljepota životne sredine.

Karakteristično je i to kako se Kračkovski prevoditeljski ophodi sa retkom 2:125, u kojem se govori o Ibrāhīmovom i Ismā'īlovom podizanju (očišćenju ili obnavljanju) Božijeg hrama ili Ka'be (u Mekki):

“И Мы заповедали Ибрахиму и Исмаилу:
“Очистите Мой дом...“

Sintagmi “Мой дом“ Kračkovski namjenjuje ulogu prenositelja značenja iz izvornika: *baytī* (doslovno: “Moja kuća“). Ovim Kračkovski prenosi intimu kur'ānskog izvornika: *Baytī* ili “Мой дом“ znači Božiji Hram, ali ruski jezikoslovac prenosi osnovno značenje riječi *bayt* (kuća) ruskom paralelom “дом“ – što također u osnovi znači *kuća*.

Općeslavensku razumljivost i prohodnost Kračkovski je postigao i u prevođenju općih proglaša Kur'āna o čovjeku i stvarnosti /naravi/ Ovoga Svijeta općenito (onako kako tu stvarnost 'nudi' Kur'ān). Evo nekih primjera: Neminovnost smrti svakog čovjeka jeste obznana Kur'āna koja se na različite načine pomalja na stranicama temeljne islamske svete knjige. To da će svaki čovjek ili “svaka duša“ okusiti smrt – *kullu nafsin dā'iqatu l-mawti* – proglas je koji je pohranjen u retku 3:185, a Kračkovski ga prevodi naglašavajući /jedno permanentno ili kontinuirano/ sadašnje vrijeme koje se doista pomalja iz arapskog participa *dā'iqah*:

„Всякая душа вкушает смерть...“

To jest, svaka duša, sve dok je živa (svaki čovjek, žensko ili muško, sve dok su živi) – malo po malo kušaju smrt ili su na rubu smrti kao posve sigurne izvjesnosti (*yaqīn*).

Nadalje, āyat 55:26, obznanjuje da je prolazno sve što je na Zemlji (*kullu man 'alayhā fān*). To je neumitna sudbina stvorenja, privremenost i prolaznost su samo

neki od aksioma svih stvorenja, uključujući i čovjeka. Privremenost i prolaznost su poput nepomične planine ili nesagledivo velike stijene, ne mogu se ni pomjeriti ni promijeniti. Tu alineju Kur'āna 55:26, Kračkovski prevodi riječima:

“Всякий, кто на ней, исчезнет...”

Riječi “кто на ней” (“koji su na njoj /Zemlji/“) dobro prenose značenje arapske sintagme “man ‘alayhā“, time se ističe prolaznost, privremenost, vremenitost... *svoga* ili *svih* koji su na Zemlji (pa i same Zemlje!).

U sūri *Noćno putovanje (al-Isrā, 17:15)* kaže se: *Mani 'htadā fa innamā yahtadī li nafsih* (“Ko se Pravim Putem uputi, na dobro svoje se uputio...“). Naravno, u retku 17:15, “Pravi Put“ nije izričito spomenut, već se podrazumijeva u glagolu *ihtadā* (“zaputiti se /kako valja/“, “krenuti ispravno /tj. ići Pravim Putem/“ i sl). Kračkovski je svjestan ove i sličnih prevoditeljskih poteškoća, te za izvornik *mani 'htadā fa innamā yahtadī li nafsih* nudi prijevod:

“Кто идет прямым путем,
тот идет для самого себя...”

“Pravi Put“ (прямой путь) jeste vrlo čest motiv Kur'āna, izravno se spominje kao *aš-širātu l-mustaqīm* (npr. u 1:5), ali se podrazumijeva i u mnogim riječima kur'ānskog izvornika (kao npr. u glagolu *ihtadā*). U posezanju za “прямым путем“ kao dobrim prevoditeljskim rješenjem, Kračkovskome umnogome pomažu ne samo islamska, već i kršćanska i jevrejska tradicija, ali i taoistička, kojima je, naravno, bliska “ideja Pravoga Puta“ ne samo u njihovim slavenskim jezičkim tradicijama i njihovim realiziranjima, već i posredstvom općevjekaških monoteističkih ili drugih religijskih nasljeđa iz različitih vremena. (Više u: Izutsu 1995).

To što posebno doprinosi općeslavenskoj razumljivosti prijevoda Kur'āna Kračkovskoga jeste činjenica da on, uglavnom, kur'ānsku riječ *insān* prevodi ruskom riječju *человек* (čovjek). To pokazuju mnogi primjeri. Sūra *Žene / an-Nisā* (4:28) obznanjuje da je “čovjek stvoren slabim“ (kao biće koje je slabo, lomno, krhko...). U Kračkovskog tu poruku nalazimo prevedenu ovako:

„...ведь создан человек слабым“.

И, pak, sūra 15:26, ističe da je “čovjek stvoren od ilovače, od gline ustajale“, u Kračkovskog tu Božansku poruku čitamo ovako:

„И Мы сотворили уже человека из звучащей,
из глины,
облеченной в форму...”

U ovom svom prijevodu Kračkovski posredno ističe “suhe izrađevine od gline“ koje, kad se u njih udara, ’šubonje’ ili proizvode zvuk (*из звучащей* – arapski: *min šalšālin*). Ovo vrlo namjerno prijevodno podrazumijevanje poručuje: Bog udahnjuje “od Svoga Duha“, pa to što je postalo od suhe zemlje ili gline, potom govori, ’šubonji’, sluša, vidi, očituje se itd. Sura *Pčele / an-Naḥl* (16:4) saopćava istu poruku o stvaranju čovjeka, samo je sada riječ o tome „da je Bog čovjeka stvorio od kaplje / sjemenne tečnosti, sperme od muška i sjemenog sekreta od ženska/“ (*ḥalaqa l-insāna min nutfatin...*), a u Kračkovskog taj redak na ruskom čitamo u ovakvom prijevodu: „Он сотворил человека из капли“.

I u ovom primjeru vidi se općeslavenska razumljivost ovog prijevoda Kur'āna, kao i u primjeru 21:37, gdje se obznanjuje:

„Создан человек из поспешности!“

(„Čovjek je stvoren od žurbe!“).

I redak 33:72, u kojem se ističe važan položaj čovjeka u svijetu i univerzumu, jer čovjek je prihvatio da bude nositelj pologa ili amānata (emaneta), to jest da bude “Božiji sagovornik“ i “namjesnik na Zemlji“, od čega su se ustegli nebesa, Zemlja i planine, dakle taj redak Kračkovski prevodi vrlo jasno i u brižno pronađenom stilu u ruskom jeziku:

„Мы предложили залог небесам,

и земле, и горам,

но они отказались его понести и устрашились его;

понес его человек,

- ведь он был обидчиком, неведающим...“

Završimo ovu dionicu eseja podsjećanjem da 76. sūra nosi naslov *Al-Insān* ili “Čovjek“ (kod Kračkovskog: “Человек“), prvi redak te sūre saopćen je u pitanju koje je, zapravo, jedno ’prijekorno’ Božansko podsjećanje:

„Da li čovjeka neko doba vremena pohodi

kad on vrijedan spomena ne bī?“–

Kračkovski poseže za ’slavenski’ sažetim i jasnim prijevodom:

„Разве прошел над человеком срок времени,

когда он не был вещью поминаемой...“

To kad čovjek nije bio vrijedan spomena jeste čovjekovo stanje u stadiju one kaplje komponirane od sjemena muška i plodnog sekreta ženska, kažu komenta/to/ri Kur'āna.

3. NOMENKLATURA I TERMINOLOGIJA PRIJEVODA KUR'ĀNA IGNATIJA JULIJANOVIČA KRAČKOVSKOGA

Krenemo li dalje, kad je posrijedi terminologija i nomenklatura ovog prijevoda Kur'āna, u cjelini uzev, kao da je Kračkovski imao u vidu muslimansko čitateljstvo ili svoju braću muslimane koji govore ruski jezik. Iako je legitimno (i naučno opravdano!) da se Kur'ān prevede i posredstvom pravoslavne /ruskopravoslavne/ terminologije, ipak u prijevodu Kur'āna od Kračkovskoga (uglavnom!) ne postoji namjera da se ponudi takva prijevodna realizacija.

Krenemo li jednim mogućim redo/slijedo/m, ključnu vlastitu imenicu Kur'āna, *Allāh*, Kračkovski je najčešće prevodio kao *Аллах*. Tako je *basmalu* (*bismilu*) ili uvodnu formulu za kur'ānske sūre – *bismillāhi r-rahmāni r-rahīm* – („U ime Allāha, Svemilosnog, Samilosnog!“) Kračkovski prevodio riječima:

„Во имя Аллаха Милостивого, Милосердного!“

Time je Kračkovski ostvario naročito intenzivnu *vjersku intimu* između svoga prijevoda Kur'āna i njegovog ruskog muslimanskog čitateljstva. Tek rijetko Kračkovski je posezao za iznimkama, tada kad je osjetio da će općeslavenska riječ Bog (Бог) bolje prenijeti intenciju originala. Tako Kračkovski, baveći se retkom 3:26:

„Allāhumma mālika l-mulki
tu`tī l-mulka man tašā`u
wa tanzi`u l-mulka mimman tašā`u...“

ili:

„O Allahu! O sve vlasti Gospodaru!

Ti vlast kome hoćeš daješ,

Ti vlast od koga hoćeš oduzimaš...“

daje sljedeći prijevod:

„О Боже, царь царства!

Ты даруешь власть, кому пожелаешь,

и отнимешь власть,

от кого пожелаешь...“

Nudeći prijevod (*О Боже, царь царства!*) posve je vidljivo da Kračkovski želi istaći prisnu intimu islamske dove ili molitve čovjeka u njegovoj općeljudskoj

skrušenosti. Tu ovaj zaziv “O Bože!” (a ne: “O Allāhu!”) dolazi u prvi plan i postaje integralni dio prijevoda koji pojačava ne samo njegovu koherentnost već i nabožnost i dojmljivost.

Ponekad Kračkovski imenicu “Allāh” iz arapskog izvornika (gdje stoji *allāhumma* ili, doslovno, *Allāhu naš* ili *Allāhu moj*) prevodi riječima “Боже наш!” i to onda kad procijeni da će tako efektnije istaći intendirano značenje nekog retka ili pasaža. Na primjer, u sūri 8:32, donosi se jedno urlanje /mekkanskih i arabljanskih/ pagana ili mnogobožaca:

„Allahu naš,
ako je on [Kur’ān] doista Istina od Tebe,
daj onda s neba na nas spusti kao kišu kamenje...”

Kračkovski prenosi značenje iz izvornika (8:32) na dojmljiv način:

„Боже наш!
Если это - истина от Тебя,
то пролей на нас дождь
камнями с неба...”

Ima mjesta u ovom prijevodu kad Kračkovski uz arapsku riječ *āmana /āmanū/* (vjerovati) dodaje riječ “Bog” (Бог) ili “Boga” (Бора) jer, s pravom, smatra da se ona tu podrazumijeva; to vidimo npr. u njegovom prijevodu retka iz sūre *Zidine/al-A‘rāf*, 7:96:

„Wa law anna ahla l-qurā āmanū wa t-taqaw
lafatahna ‘alayhim barakātin
mina s-samā’i wa l-arḍi...”

„A da su stanovnici gradova vjerovali [u Boga]
i bojali [Ga] se,
Mi bismo im blagodati s neba i iz Zemlje podarili!”

„А если бы обитатели селений
уверовали и боялись Бога,
Мы открыли бы им благословения неба и земли.”

Za redak 2:163. (*wa ilāhukum ilāhun wāḥidun...*) Kračkovski daje svoj prijevod:

„И бог ваш – Бог единый,

нет божества, кроме Него,
милостивого, милосердного!“

„A vaš Bog je jedan Bog!
Nema boga osim Njega,
Svemilosnog, Samilosnog!“

Kako se vidi, Kračkovski uvodi malo slovo (бог) kad je posrijedi neki 'posesivni' odnos ljudi prema Bogu. Također, Kračkovski prevodi riječi Kur'āna *lā ilāha illā hū* svojom cjelinom:

„Нет божества, кроме Него!“ –
“Nema božanstva osim Njega [jedinoga Boga]!“

U suočenju sa univerzalnim proklamacijama Kur'āna o Bogu kao što su *lā ilāha illā 'llāh* (“Nema božanstva osim Boga!“), Kračkovski se, s posebnim marom, trudi da i on u svojim prijevodnim formulacijama zadrži isti broj riječi koliko ih je i u izvorniku. Prevodeći slavni redak, *Āyatu l-kursiyy* (ili “Obznana o Božanskom Prijestolju“, 2:255), Kračkovski upravo tako postupa:

lā ilāha illā 'llāh!
“нет божества, кроме Него!“

Praktički, kroz cijeli prijevod Kur'āna Kračkovski nastoji riječ Allāh prevoditi kao Аллах. S druge strane, kur'ānsku riječ *ilāh* (koja znači *božanstvo, Bog, bog...*, i koja u Kur'ānu ima pozitivna značenja samo onda kad stoji kao oznaka za Allāha; inače ima, sa stanovišta islamskog *Weltanschauunga*, negativna značenja i konotacije) Kračkovski prevodi riječima *божество, Бог, бог*. Uputno je ovdje navesti još dva primjera kako Kračkovski prevodi riječ *ilāh*. U sūri 25:43, kaže se:

„Da li si vidio onoga
ko strast je svoju uzeo za boga svoga?“

„Видел ли ты того,
кто своим богом сделал свою страсть...“

Birajući malo slovo u pisanju imenice *бог* Kračkovski želi signalizirati da je ta riječ *ilāh* ovdje bremenita 'negativnim značenjima'. S druge strane, u sūri 43:84,

obznanjuje se da je On (tj. Allāh) Onaj Koji je “Bog i na nebu i na Zemlji“, a Kračkovski taj āyat prevodi ovako:

„Он - тот, кто в небесах Бог
и на земле Бог...“

Dakle, u ovoj sūri 43:84, *ilāh* ima pozitivno značenje, stoga Kračkovski riječ *ilāh* /na ovom mjestu/ prevodi riječju *Boz* (sa velikim slovom).

Oslovimo li druge frekventne riječi Kur'āna (kao što su, npr. *šayṭān* /šejtan, sotona/, *ṣalāt* /namāz, molitva/, *zakāt* /zekjat ili obavezno 'vjersko' davanje imetka jadnima, ugroženima, siromašnima ili u općekorisne svrhe/, *Ġannat* /Raj, Džennet/, *Ġahannam* /Pakao, Džehennem/, itd., vidimo da se Kračkovski najčešće opredjeljuje za prijevode koji su razumljivi najširem ruskom čitateljstvu.

U Kračkovskoga uočavamo vrlo fleksibilno ophođenje u prevođenju riječi *šayṭān*. Ponekad on ostaje pri ćirilichnoj transkripciji (шайтан), stavljajući do znanja da je ta riječ svim njegovim ruskim čitateljima, ne samo muslimanima, posve razumljiva. Redak iz sūre 2:14, gdje se kaže: „A kada oni /mekkanski pagani/ ostanu sa svojim šejtanima...“ u prijevodu Kračkovskog vidimo ovako:

„А когда остаются со своими шайтанами...“

Međutim, u prevođenju riječi *šayṭān* (*šejtan* u jednini) Kračkovski gotovo uvijek poseže za riječju *sotona*. Mogući razlog koji ga je naveo da se opredijeli za takav prijevod jeste, po svoj prilici, u tome što je smatrao da nekoje kur'ānsko kazivanje koje oslovljava *šayṭāna* ima svoje opće semitske i opće monoteističke poruke (i iz Kur'āna i iz Biblije). Na primjer, āyat 2:36, glasi:

„I šejtan ih /Adema i Havvu/ obmanu
da zbog drveta pokliznu...“

u prijevodu Kračkovskog čitamo ovako:

„И заставил их сатана споткнуться о него...“

Kad su posrijedi namāz i zekāt, u Kračkovskog najčešće imamo sljedeće prijevodne cjeline: 2:3: „и выстаивают молитву“ (“i obavljaju namāz; ustaju na molitvu; uspostavljaju molitvu); 4:43: „Не приближайтесь к молитве, когда вы пьяны...“ („Ne približavajte se namāzu/molitvi kad ste pijani...“ itd. U prijevodu Kračkovskoga *молитва* ostaje dominantna riječ za ono što se na bosanskom obično označava perzijskom riječju *namāz* (Škaljić 1989: 486).

Kad smo kod riječi *zakāt* zanimljivo je da Kračkovski koristi riječ *очищение*, npr. u 2:43: “и давайте очищение“ (“i dijelite zekat“). Riječ *очищение* (“čišćenje imetka“ ili “o/čišćenje imetka“) preuzeta je pod izravnim utjecajem arapskih i drugih klasičnih komentara Kur'āna u kojima se etimologija riječi *zakāt* povezuje sa “čišćenjem /npr. imetka ili čovjekovog bogatstva/“ putem njegova dijeljenja (siromašnima, obespravljenima, ubogima, ili pak dijeljenja imetka u dobre svrhe...). Kračkovski se drži riječi *очищение* i u sljedećim primjerima:

2:83: “приносите очищение“ (“prinosite zekāt“).

2:277: “и давали очищение“ (“i /budu/ davali zekāt“).

4:77: “и давайте очищение“ (“i dajite zekāt“).

Potvrdu da riječ *очищение* dobro prevodi riječ *zakāt/zekāt* Kračkovski je mogao pronaći i u Kur'ānu, sūra *Pokajanje/at-Tawba* (9:103), gdje se zapovijeda:

„*Ḥuḍ min amwālihīm ṣadaqatan tuṭāhhiruhum wa tuzakkīhim bihā*“
(„Uzmi zekat iz imetka njihovoga da ih njime očистиš, i čednim učiniš...“).

Taj redak Kračkovski prevodi naglašavajući da se *zakātom* vrši /moralno/ očišćenje imetka:

„Возьми с имуществ их милостыню,
которой ты очистишь и оправдаешь их.“

Džennet (Ġannat) Kračkovski prevodi kao raj, najčešće malim slovom, npr. u 2:35. kaže se: „O Ademe! Stanujte ti i tvoja žena u džennetu...“ – a prijevod Kračkovskog glasi:

„O Адам!
Поселись ты и твоя жена в раю...“

Dakako, koristeći se prevoditeljskom slobodom, ponekada Kračkovski odustaje od riječi raj i daje svoje opisne prijevode za riječi *ġannat* ili *ġannāt* (bašče, vrtovi, perivoji, dženneti), npr. za sūru 32:19:

„А те, которые уверовали
и творили благое,
для них сады – пристанища...“

Riječi “сады – пристанища“ dobro prevode arapsku sintagmu *ġannātu l-ma'wā* (“vrtovi staništa“ ili “vrtovi pribježišta“, “vrtovi ugodnog /svježe prijatnog/ utočišta“, “perivoji sjajnoga uživanja“).

Sa prevođenjem riječi Džehennem (Ĝahannam) kod Kračkovskog kao da stvari stoje unekoliko drukčije. U prevođenju te riječi Kračkovski najčešće poseže za ruskom riječju “геенна“, npr. u sūri 2:206. kaže se:

„Pa, dosta njemu /silniku, zlotvoru/ džehennem!

O, grozna li staništa!“

“Довольно же с него геенны,
и скверное она пристанище!“

Karakterističan je i primjer njegova prijevoda za sūru 4:140, gdje se veli da će

„Allah skupiti

zajedno u džehennemu

licemjere i nevjernike“:

“Поистине, Аллах соберет
лицемеров и неверных всех в геенне!“

Često se kur'ānska riječ *an-nār* (“vatra“) koristi da se označi pakao (pakleni oganj!). Kračkovski koristi “oganj“ (огонь), riječ koju dijele mnogi jezici i koja svoje porijeklo ima, najvjerojatnije, iz sanskrita. Sūra 2:24. spominje /paklenu/ vatru, ljudima se kaže da „se nje pričuavaju, jerbo gorivo njezino ljudi su i kamenje“, a Kračkovski to strašno kur'ānsko upozorenje prevodi riječima:

„...то побойтесь огня,

топливом для которого люди и камни.“

Također, sūra 3:16, sadrži jednu usrdnu molitvu Gospodaru /Bogu/ da ljude sačuva patnje u vatri, a Kračkovski tu dovu svojim prijevodom formulira riječima koje odišu vjerničkom intimom i skrušenošću pred Bogom:

„Господи наш! Мы уверовали.

Прости же нам наши грехи

и защити нас от наказания огня!“

Izlišno je i spominjati da Kračkovski smatra da ruska riječ Господь (kao ime Božije - имя Божие) jako dobro prevodi značenja kur'ānske riječi *ar-Rabb* ili *Rabb*. Praktički, kroz cijeli svoj prijevod Kračkovski za usrdna dozivanja Boga kao

Gospodara, npr. *rabbanā* (“O, naš Gospodaru“) donosi prijevod “Господи наш!“, dok *rabbi* (“O, moj Gospodaru“) prevodi riječima “Господи мой!“ Na primjer, redak sūre 20:114, gdje se donosi Muhammedova, a. s., dova „Moj Gospodaru! Povećaj moje znanje!“ – Kračkovski prevodi na način intimne dove u ruskom jeziku:

„Господи мой!

Умножь мое знание“.

Navedimo sada, sve u potvrdu izvanredne prevoditeljske osjetljivosti Ignatija Julijanoviča Kračkovskoga, nekoliko primjera gdje se vidi neizrecivo veliki trud u prilagođavanju svoga prijevoda osjećanjima muslimanskog čitateljstva koje govori ruskim jezikom. Na primjer,

21:57: “Ja se zaklinjem Allāhom...“ (“И клянусь Аллахом...“);

3:134: “A Allah zbilja voli dobročinitelje.“ (“Поистине, Аллах любит делающих добро!“);

3:3: “Allahu zbilja nije skriveno ništa, ni na Zemlji, ni na nebu!“ (“Поистине, от Аллаха не скрыто ничто на земле и на небе.“).

Na kraju ove dionice istaknimo da je Kračkovski vrlo često nastojao naći mjeru, s jedne strane, između očekivanja svojih muslimanskih čitatelja ovog prijevoda i očekivanja općeg ruskog čitateljstva, s druge strane. Jer, ponovimo, za njegov prijevod Kur'āna tvrdi se da je to ruski prijevod koji je izravno urađen sa/iz arapskog izvornika (*tarğamatu l-qur'āni l-karīmi mina l-ašli l-'arabiyyi mubāšaratan* – Ğum'ah 2019).

4. PREVOĐENJE IMENA LJUDSKIH LIKOVA KUR'ĀNA

Muslimansko “vjeruju“ dalo je mnoge 'negirajuće' i 'afirmirajuće' deskripcije i definicije temeljne svete knjige islama. Naravno, ovo muslimansko “vjeruju“ stvar je vjere. Kur'ān je vjeru ili vjerovanje u Boga dao na volju ljudima. Ko od ljudi, muškaraca ili žena, hoće – neka vjeruje, a ko hoće – neka ne vjeruje! (Usp. sūru *Pećina / al-Kahf*, 18:29), ili u prijevodu toga mjesta u Kračkovskog:

„Истина - от вашего Господа:

кто хочет, пусть верует,

а кто хочет, пусть не верует.“

Dakle, to muslimansko “vjeruju“ posredno izjavljuje: Kur'ān nije knjiga historije, filozofije, teologije..., Kur'ān nije roman, niti je zbirka *sāgā* ili zbornik priča. Kur'ān nije antologija anegdota, niti poslovice. K tome, Kur'ān nije ni kosmogon/ij/ska

knjiga, to nije ep, njegovo štivo nije mitska knjiga o junacima i herojima, itd. Muslimansko “vjeruju“ za Kur'ān tvrdi da je to Božanska revelacija ili Božiji Govor (*kalāmullāh*) i Božija Objava (*al-waḥy*). Upravo stoga, štivo Kur'āna “organizirano“ je kao zbirka (*al-muṣḥaf*) mnogolikih Božanskih a) obznana, b) proglasa, c) saopćenja, d) opomena, e) uputa, f) zapovijedi, g) zabrana, h) upozorenja, i) prijetnji, j) objašnjenja, k) blagovijesti...

Pa ipak, unatoč svemu tome, na stranicama Kur'āna (u ovim obznanama, proglasima, saopćenjima, opomenama, uputama, zapovijedima, zabranama, upozorenjima, prijetnjama, objašnjenjima, blagovijestima...) susreću se mnogi likovi, neki su povijesni (takva je većina ljudskih likova), a neki eshatološki (meleki, anđeli, sotona...), ponekada i jedno i drugo. Na stranicama Kur'āna historija i hijerohistorija se prepliću, metafizika i fizika najčešće nisu odvojene, Ovaj i Onaj svijet su kao dlan i nadlanica, tijelo i duša su kao svjetlost u staklenici ili staklenica u svjetlosti itd. K tome, neki (npr. ljudski) likovi temeljne svete knjige islama prepoznatljivi su i iz biblijske tradicije, iz biblijskih prostranstava vremena, iz tih davnina i drevnosti.

Krene li se od povijesnih ljudskih likova Kur'āna, posve jasno se vidi da Kračkovski u svome prijevodu donosi njihova imena najčešće tako kako ih izgovaraju muslimani Rusije (ili muslimani u bivšem Sovjetskom Savezu koji govore ruskim jezikom; upravo njih, prije svih drugih, Kračkovski oslovljava svojim prijevodom!). Na primjer, neke sūre Kur'āna imenovane su po Božijim poslanicima i vjeronavjestiteljima. Kračkovski zadržava njihova imena tako kako ih izgovaraju muslimani koji govore ruskim jezikom, ali i tradicionalni muslimani diljem svijeta:

Йунус = Jūnus

Худ = Hūd

Йусуф = Jūsuf

Ибрахим = Ibrāhīm

Мухаммад = Muhammed

Нух = Nūh

I znamenite likove Kur'āna, kao što je npr. Merjema, Kračkovski piše u skladu sa muslimanskim izgovorom tog imena (Марѣам = Merjem/Merjema). To je vidljivo i u pisanju imena jednog kur'ānskog mudraca Luqmāna (Lukman). Kračkovski mu ime piše kao Лукман (= Lukmān). Kako se vidi iz nekoliko izdanja njegovog prijevoda Kur'āna, pisanje ovih imena Kračkovski (ili izdavač /redaktor/ prijevoda) je ponekad dao dodavanjem dodatnih signala ili grafema za dugo ili kratko izgovaranje arapskih vokala. Tako u izdanju iz Dušanbea (1990) mjestimice imamo

primjere ćirilicne transkripcije sa dužinama i tačkama ispod slova (npr. u 21. suri ime Haruna /biblijskog Arona/ pisano je kao Хārūn). Ali, gdje god je mogao, Kračkovski je i sa stanovišta grafije svoj prijevod učinio pristupačnim, privlačnim i, reklo bi se, 'jednostavnim'.

Stranice njegova prijevoda izlaze u susret načinu, rekli bismo, općemuslimanskog izgovora imena mnogih poslaničkih likova: Лут (Lūt), Муса (Mūsā), Харун (Hārūn), Исхак (Ishāk), Ўакуб (Jākūb), Дауд (Dāvūd), Сулайман (Sulejmān), Аййуб (Ejjūb), Исмаил (Ismāīl), Идрис (Idrīs), Зу-л-кифл (Zulkifl), Закарија (Zekerijjā), Ўахја (Jahjā)... Ako smo ustanovili da Kračkovskijev prijevod Kur'āna obiluje 'jednom općeslavenskom razumljivošću', onda se tome treba dodati da je ovaj prijevod, jednako tako, u većini svoga teksta, sačuvao i ono što bismo mogli nazvati 'opće/muslimanskom pristupačnošću'.

U Kračkovskog ne vidimo pokušaje da Зу-л-карнайна (npr. u 18:83-98) u tekstu prijevoda protumači (i odgonetne) kao Aleksandra Makedonskog, niti da imena Ўаджудж и Маджудж (Jedžūdž i Medžūdž, Gog i Magog) 'bibli/jani/zira' ili 'hristi/jani/zira'. (Ponavljamo: Legitimno je, i sa stanovišta nauke posve opravdano, uraditi prijevod Kur'āna pod utjecajem Biblije, ili 'metodologijama' bibli/jani/ziranja i hristi/jani/ziranja. Ipak, Kračkovski se opredijelio za pravljenje mnogih poštenih i odmjerenih koraka u susret općim muslimanskim osjećanjima spram štiva Kur'āna).

Nekih jedanaest spomena Iblīsa u Kur'ānu Kračkovski prenosi doslovno: Иблис. (Sa strane Kračkovskog ne postoji pokušaj da u prijevod umetne grčku inačicu za Iblīsa – διάβολος). Kako smo vidjeli ranije, u prevođenju riječi *šayṭān* (šejtan) ili *šayāṭīn* (šejtani) u sedamdesetak spomena te riječi u Kur'ānu u jednini (*šayṭān*) Kračkovski se gotovo uvijek opredjeljuje za ruski ekvivalent – сатана. Na primjer, sūra *Stvoritelj/Fāṭir* (ovu sūru nekada i negdje nazivaju *al-Malā'ikah* ili *Meleki*), 35:6, oglašava:

„Zbilja je šejtan vama neprijatelj,
pa ga držite za neprijatelja!“

– Kračkovski taj proglas prevodi držeći se riječi сатана:

„Понстине, сатана вам враг,
считайте же его врагом!“

[Pažnja: Ovdje ovu riječ vpar treba razumjeti u značenju "neprijatelj", a ne *vrag* (ili *đavo*), kako se ta riječ obično ili kolokvijalno razumijeva u bosanskom, hrvatskom, srpskom, crnogorskom]. Pa ipak, u neka dva slučaja Kračkovski se

opredjeljuje da donese i riječ шайтан, što vidimo u 37:7, i u 29:38. U ovoj potonjoj sūri (*Pauk / al-'Ankabūt*) kaže se da je „šejtan (drevnim narodima) lijepim prikazivao djela njihova i odvrtao ih od Pravoga Puta, iako bijahu (čak i onda kad bijahu!) obzirni, uvidavni, brižni“. Kračkovski za 29:38, nudi sljedeći prijevod:

„И разукрасил шайтан им их деяния
и отвратил их от пути,
а были они зрячими.“

Ne znamo razlog/e zašto Kračkovski nije i u ova dva primjera riječ шайтан preveo riječju сатана. Ali, prevoditeljima Kur'āna treba praštati njihove mjestimične nedosljednosti. Teško je uraditi prijevod Kur'āna a da se bude svugdje dosljedno i matematički precizno! Takav se prevoditelj još nije rodio!

Kad je posrijedi riječ *šayṭān* u pluralu (tj. *šayāṭīn* ili *aš-šayāṭīn* = *šejtani, sotone, đavoli*) u manje od njezinih dvadeset spomena u Kur'ānu Kračkovski se najčešće opredjeljuje da je preveo kao *шайтаны*. Na primjer, redak 2:102, gdje se veli da ima onih „koji se povode za onim što čitaju /pripovijedaju/ šejtani...“ – Kračkovski daje prijevod:

“...и они последовали за тем,
что читали шайтаны...”

Ali, na nekoliko mjesta množinu *aš-šayāṭīn* Kračkovski prevodi kao *đavoli* (дьяволы, диаволы), npr. u 19:68, iznosi se prijetnja da će Bog „sakupiti njih /neke ljude/ i šejtane, i dovesti ih u klečećem položaju /u položaju *ničice* sa koljenima na zemlji, tlu/ do pakla...“ – Kračkovski za taj āyat daje prijevod:

“Мы соберем их и диаволов,
потом Мы соберем их кругом геенны на коленях...”

Fleksibilnost koju pokazuje Kračkovski (ne samo na ovom primjeru) može se objasniti i njegovom pretpostavkom da će čitateljstvo njegova prijevoda sasvim dobro razumjeti štivo koje im nudi.

5. DUHOVNI SVJETOVI KUR'ĀNA U PRIJEVODU KRAČKOVSKOGA

O duhovnim svjetovima Kur'āna (ili *The Pneumatology of the Qur'ān*) orijentalista Alford T. Welch je davne 1969. godine odbranio doktorsku disertaciju na Univerzitetu u Edinburgu. Primjerak ovog rada (na čijoj naslovnoj korici stoji da je *A Study in*

Phenomenology – studija iz /kur'ānske/ fenomenologije), koji imamo, pisan je pišaćom mašinom i ima 359 stranica teksta i 4 stranice uvoda. (Nama nije poznato da li je ovo djelo ikada publicirano kao knjiga). Pođemo li od riječi *pneumatology*, posve je jasno da Alford T. Welch misli na “naučno /fenomenološko/ proučavanje“ duhovnih svjetova Kur'āna (usp. *pneuma*, grčki: πνεύμα, duša, duh, dah).

Sagledamo li prijevodna rješenja od Kračkovskoga u kontekstu detaljnog prikaza duhovnih svjetova (*pneumatology*) Kur'āna koji nudi Welch, dolazimo, manje ili više, do jedne pregledne komparacije. Na primjer, *malā'ika* (meleki, anđeli, angels) koji se spominju u 2:30-34, u prijevodu Kračkovskog oslovljeni su kao ангели:

„И вот, сказал Господь твой ангелам:
'Я установлю на земле наместника'“.

(„I kada /i gle!/ Gospodar tvoj reče anđelima/melekima:
'Ja ću na Zemlji postaviti namjesnika.“)

Sūra 2:98, spominje Džibrīla i Mikāla (u Welcha *Jibrīl, Mikāl*), dva u islamskoj duhovnosti (pa i eshatologiji) visoko pozicionirana bića. Kračkovski njihova imena daje u oblicima: Джибрил, Микал... Već smo vidjeli da ime Iblīsa (ili sotone koji na krivi put zavodi Adema i Havvu), Kračkovski svugdje navodi imenom Иблис. Nadalje, sūra 38:67-70, navodi 'visoki savjet /zbor/ meleka ili anđela' (*al-mala' al-a'lā*, prema Alfordu T. Welchu – *the High Council*), Kračkovski to prevodi sintagmom 'высокий сонм'. Šta su 'duhovne zadaće' ovog Visokog Savjeta, teško je znati bez komentara Kur'āna.

Džini (*al-ğinn*) jedna je od riječi Kur'āna koja također označava poseban duhovni svijet oslovljen u Kur'ānu. U odnosu na meleke/anđele i šejtane/sotone, džini su pozicionirani negdje između, a sama sura *Džini* (u Kračkovskog: Джинны), 72. po redu u Kur'ānu, spominje da su džini bića kojih

„ima i dobrih i onih koji to nisu, ukratko:
ima ih različitih /puteva, sojeva, vrsta/.“ (72:11):

„И есть среди нас благие,
и есть среди нас те, кто ниже этого;
мы были дорогами разными.“

Na neki način, Kur'ān posvjedočuje da su neki džini svojim statusom blizu ili tik anđela, dok su neki drugi džini blizu sotona ili šejtana. Za samog Iblīsa veli se (18:50):

„Kāna mina l-ğinni fa fasaqa 'an amri rabbihī.“

„On (Iblis) je bio jedan od džina,
pa se ogriješi o zapovijed svoga Gospodara“.

(Kračkovski: „Был он из джиннов
и совратился с пути Господа своего.“)

Međutim, kako to vidimo i u Welcha, u Kur'ānu se ponekad poimenice spominju neka duhovna bića čiji je identitet teško odgonetnuti (da li su ta bića anđeli/meleki, sotone/šejtani, džini itd? – ne znamo pouzdano bez komentara Kur'āna, a i tada ima mnogo odgovora).

Slučaj izvjesnog bića zvanog 'Ifrīt, koji/koje se spominje u sūri *Mravi/an-Naml* (27:39), je lakše protumačiti, jer Kur'ānom se veli da je dotični 'Ifrīt /koji je tu uzeo riječ i počeo besjediti/ bio od džina (*'ifrīt mina l-ġinni*, u Kračkovskog: „Сказал Ифрит из джиннов...“). Kako vidimo, Kračkovski riječ Ифрит piše velikim slovom, signalizirajući time da je to jedna osoba iz roda džinā. Međutim, arapski jezik ima množinu ove riječi – *'afārīt (ifrīti)*, a komenta/to/ri Kur'āna sugeriraju da je ovdje riječ o posebnoj podvrsti ili soju (ili rodu) džina.

Da pojasnimo, Kur'ānska epizoda sa 'Ifrītom u vezi je sa čudotvornim prenošenjem prijestolja vladarice od Sabe iz Jemena u Jerusalem kralju Sulejmanu (Sulaymān). 'Ifrīt je (kao jedno očito moćno duhovno /džinsko/ biće) tvrdio da on može prenijeti to vladaričino prijestolje na neobično brz način, „prije nego Sulejman ustane sa svoga mjesta.“ (U Kračkovskog /27:39/: „Сказал Ифрит из джиннов: 'Я приду к тебе с ним, прежде чем ты встанешь со своего места; я ведь для этого силен и верен'.)“

Međutim, sūra *Mravi/an-Naml* (27:40) također spominje jedno tajnovito biće, ne znamo ko je ili šta je ono, ali Kur'ān kaže da to biće „ima znanje iz knjige“ (Kračkovski: “знание из книги“), i da će prijestolje donijeti kralju Sulejmanu prije nego li Sulejman “trepne svojim okom“:

„Сказал тот,
у которого было знание из книги:
'Я приду к тебе с ним,
прежде чем вернется к тебе твой взор“.

Božanska Riječ Kur'āna ne daje 'horizontalne detalje' o ovom privilegiranom biću koje ima znanje iz te, očito, vrlo važne knjige. Nemamo ni približe podatke o toj knjizi (osim, naravno, u komentarima Kur'āna). Pratimo li dalje Welcha i njegovu

The Pneumatology (usp. 137), dolazimo do dva meleka /ili anđela/, Hārūta i Mārūta. Prema Welchu, ovaj navod Kur'āna „jedan je od najtežih za tumačenje“ (one of the most difficult to interpret). Da li se radi o dva kralja u Babilonu, ili dva anđela koji su posjećivali Babilon, ili o kojim drugim bićima – sve su to pitanja koja su i komentara/to/ri Kur'āna ostavili otvorenim. O identitetu Haruta i Maruta Kračkovski mnogo ne dvoji: on, kao i drugdje, slijedi prvo jasno pojavljivanje kur'ānskog štiva iz stavka sūre *Krava / al-Baqara*, 2:102:

„A Sulejman nije bio nevjernik,
šejtani su nevjernici
učeci ljude vradžbini,
i onom što je poslano dvojici meleka u Babilonu,
Harutu i Marutu...“

„Сулайман не был неверным,
но шайтаны были неверными,
обучая людей колдовству и тому,
что было ниспослано обоим ангелам в Вавилоне,
Хārūt и Mārūt...“

Za Kračkovskog ova dva duhovna bića, Hārūt i Mārūt (Хārūt и Mārūt), jesu meleki ili anđeli. Kao i drugdje, Kračkovski slijedi većinsko muslimansko razumijevanje Kur'āna (*ahlu s-sunna wa l-ğamā'a*), on poseže za prvim jasnim slojem Kur'āna. U ruski prijevod on tako i prenosi prva jasna značenja (sve to u prijemčivom stilu).

Zanimljivo mjesto u Welchovoj *The Pneumatology of the Qur'ān* jeste i raspravljanje o *rūḥanā* (dosl. “Našega Duha“?) koji se javio Merjemi (Maryam), majci 'Īsā al-Masīḥa (Isusa Krista). Naime, knjiga Kur'āna na jednom mjestu (19:17) veli:

„...i Mi [Bog] smo k njoj [Merjemi]
poslali Našega Duha [Džibrīla]
i on joj se pokazao u liku muškarca lijepoga...“

Kračkovski: „Мы отправили к ней
Нашего духа,
и принял он пред ней обличие
совершенного человека...“

Kračkovski slijedi ahli s-sunnatsku konciznost i doslovnost, ostavljajući samom čitateljstvu da ono samo protumači identitet *Нашего духа*. Opsežna Welchova knjiga *The Pneumatology of the Qur'ān* upućuje nas i na, između ostalog, druge 'duhovne entitete' Kur'āna. U 4:172 spominju se *al-malā'ikatu l-muqarrabūn* (Bogu najbliži meleki/andeli), u Kračkovskoga: ангелы приближенные.

Naravno, mogao je Kračkovski ovdje posegnuti za ruskom pravoslavnom tradicijom i *al-malā'ikatu l-muqarrabūn* (ili "Bogu najbliže meleke/andele") prevesti kao херувимы или архангелы. Ali, Kračkovski ne ide tim putem, on, u cjelini uzev, ne hristi/jani/zira svoj prijevod Kur'āna.

Privodeći ovu dionicu eseja kraju, napomenimo da Welch u spomenutoj studiji na stranicama Kur'āna detektira i ona bića ili entitete za čiju se narav iz samoga teksta Kur'āna ne može naći brzo, pogotovo ne decidno objašnjenje. Ne samo Welch, već i mnoga djela orijentalistike na engleskom, njemačkom, francuskom... donose tek transkripciju imena tih bića, ako su bića? Ili pojava, ako su pojave? Na primjer, u sūri *Skupine / az-Zumar*, 39:71, 39:73) nailazimo na *khazanah* ili *hazanah*. Ta drevna arapska riječ upućuje na osnovno značenje "čuvari", "zaštitari", "nadziratelji" u Paklu ili u Raju (u Welcha "keepers"). U 39:71, stoji:

„A oni koji nisu vjerovali –
u džehennem će u skupinama biti navedeni,
pa kad do njega dođu, vrata njegova će se otvoriti
i čuvari njegovi njima reći....“

Kračkovski:

„И погонят тех, которые не веровали,
в геенну толпами;
а когда они придут,
открыты будут двери ее,
и скажут им хранители ее...“

Jasno se vidi da sintagmu "čuvari njegovi" (*hazanatuḥā* – to jest, čuvari /od/ Pakla) Kračkovski prevodi riječima *хранители ее...*

Ali, samo dva retka kasnije Kračkovski za "čuvari njegovi" (*hazanatuḥā*), u ovom slučaju "čuvari Raja", daje prijevod *стражи его*:

„A oni koji su se svoga Gospodara bojali –
u džennet će u skupinama biti navedeni.
Pa kad dođu do njega, – a vrata njegova već /širom!/ otvorena –
njegovi čuvari će im povikati...“

Kračkovski:

„И погонят тех которые боялись своего Господа,
в рай толпами.

А когда они придут туда,
будут открыты врата его
и скажут им стражи его...“

Teško je ovdje odgonetnuti razloge zašto Kračkovski na istoj stranici istu sintagmu (*ḥazanatuhā*) prevodi različito (хранители ее; стражи его). Također, u samom prijevodu nema interpolacijske napomene da su to “anđeli čuvari Pakla ili anđeli čuvari Raja“.

U kur'ānskom eshatološkom vokabularu, riječ *az-zabāniya(h)* je, funkcionalno, vrlo srodna sintagmi *ḥazanatuhā*. U sūri *Zametak/al- 'Alaq* (96:18) predočava se jedan strašni eshatološki prizor: Razliježe se gromka Božija prijatna zlikovcima da će sam Bog pozvati *az-zabāniye* protiv njih. Tekst, kontekst i tumačenje Kur'āna saglasni su (uglavnom!) u tome da riječ *az-zabāniya* označava “stražare kaznitelje“ u Paklu (96:17-18).

„Pa nek' [u Paklu] on [čovjek zlikovac] pozove društvo svoje,
a Mi ćemo pozvati zebanije [čuvare kaznitelje]...“

Kračkovski: „И пусть он зовет свое сборище –
Мы позовем стражей...“

Napokon, dolazimo do “Anđela smrti“ (*malaku l-mawt*). Kao i *az-zabāniya*, i *malaku l-mawt* spominje se samo jednom u Kur'ānu (*Padanje ničice / as-Sağdah*, 32:11):

„Ti [Muhammede, ti čovječe!] reci:
'Melek smrti, koji je za to vama određen,
vas će usmrčiti,
potom ćete se vi svome Gospodaru vratiti!“

Kračkovski:

Скажи: “Приемлет вашу кончину ангел смерти,
которому вы поручены,
потом вы к вашему Господу будете возвращены“.

Na kraju ove dionice našega eseja treba reći da koherentnost Kračkovskijevo prijevoda Kur'āna dolazi i iz velikih, zapravo ogromnih, znanja koja je Kračkovski imao na različitim područjima arapske klasične i savremene književnosti. A izlišno je podsjećati: svim tokovima arapske književnosti Kur'ān je uvijek bio nedostižan uzor.

6. ZAVRŠNA RIJEČ: NAPOMENE O 'TEOLOGIJI PRIJEVODA' KUR'ĀNA IGNATIJA JULIJANOVIČA KRAČKOVSKOG

Na kraju ovog eseja dobro je kazati tek nekoliko riječi o Kračkovskijevoj 'teologiji prijevoda' Kur'āna. Naime, svaki prijevod Kur'āna ima 'svoju teologiju'. Štaviše, i oni prijevodi Kur'āna čiji autori u svojim prijevodima 'izbjegavaju teologiju' – imaju, da tako kažemo, neku svoju 'teologiju izbjegavanja teologije'.

U prevođenju arapskog izvornika Kur'āna događaju se višestruke redukcije, a neke od njih nikada nije moguće izbjeći. O tome sada nećemo govoriti, tek usputno skrećemo pažnju na našu knjigu "Kako tumačiti Kur'ān" (Karić 2005). Tamo smo, uspješno ili ne, opisali sa kojim i kakvim se 'prevoditeljskim mukama' susreću oni koji tumače Kur'ān na način prevođenja njegova izvornika u bosanski, srpski, hrvatski, engleski...

Kad su posrijedi teološka polazišta kojih se u svome ruskom prijevodu držao Kračkovski, na stotinama stranica njegova prijevoda Kur'āna vidi se takozvana 'teologija doslovnog razumijevanja' temeljne islamske svete knjige. Naravno, dužnost nam je da to pokažemo barem kroz nekoliko primjera.

U sūri *Noćno putovanje (al-Isrā, 17:13)* kaže se:

„Wa kulla insānin alzamnāhu ṭā'irahū fī 'unuqih.“

što, doslovno uzev, znači: „Mi [Bog] smo svakom čovjeku [na Danu Sudnjem] odredili /objesili?/ njegovu pticu na/o njegovom vratu!“ Kračkovski se drži te doslovnosti, njegov prijevod glasi:

„И всякому человеку Мы
прикрепили птицу к его шее...“

Dakako, takozvani 'nedoslovni prijevodi Kur'āna', napose tzv. 'racionalistički prijevodi', smatraju da ovaj āyat znači:

„A svakom čovjeku mi ćemo [na Danu Sudnjem] djelo njegovo
za/o vrat njegov privezati.“

Naravno, ovaj āyat govori o jednom grandioznom eshatološkom defilovanju (ili onostranoj smotri!) ljudskih bića, jerbo: Dan Sudnji se događa, Bog je, kao i uvijek, posvuda prisutan, meleki sve posmatraju 'sa tribina unaokolo', sve ljudsko se pokazalo, na svačijem vratu se jasno vidi šta je ko na Ovom Svijetu (dunjaluku!) radio ili se pretvarao da radi itd. Ukratko, ovaj āyat (*al-Isrā*, 17:13) tako oslovljava eshatološku budućnost kad će „svaki čovjek svoje djelo (ili postignuće učinjeno na Zemlji) nositi obješeno o svome vratu...“

Međutim, znajući dobro /zapravo: izvanredno!/ arapsku književnost, kao i to da je ptica u pjesništvu ili tradiciji drevnih i arhajskih Arabljana znala biti zao ili koban predznak za čovjeka, Kračkovski smatra da u svome prijevodu ne treba izbjegavati “pticu“ kao prijevodno rješenje, niti treba “pticu“ protumačiti kao “ljudsko djelo“ ili “djela“ koja će biti obješena o vrat (šiju) svakoga čovjeka, muška ili ženska! Naprotiv, Kračkovski smatra da opća atmosfera cjeline Kur'āna daje razumljivost svakom pojedinačnom dijelu Kur'āna, svakom retku ili alineji. Zato Kračkovski, u najvećem broju svojih prijevodnih rješenja, ne pribjegava nikakvim 'teološkim tumačenjskim akrobacijama' niti 'dovijanjima', gdje bi se ptica (arap. *tā'ir*) imala i trebala protumačiti kao 'prtljag čovjekovih zlih djela', već on jednostavno slijedi kur'ānski original:

„Wa kulla insānin alzamnāhu t̄ā'irahū fi 'unuqih.“

“И всякому человеку Мы
прикрепили птицу к его шее...”

I na mnogo drugih mjesta vidimo kako se Kračkovski ne ustručava da u svome prijevodu Kur'āna istakne doslovnost tzv. 'antropomorfističkih mjesta' islamske svete knjige. A, uklatko, šta su ta 'antropomorfistička mjesta' koja, s vremena na vrijeme, uočimo u Kur'ānu? To su oni odlomci ili, pak, āyati Kur'āna, gdje Bog 'opisuje Samoga Sebe u ljudskim kategorijama' (relacijama, odnosima, saobraćanjima sa Univerzumom ili Čovječanstvom). Evo nekoliko primjera tzv. 'kur'ānskog antropomorfizma'. U sūri *Skupine / az-Zumar*, 39:67, Božanska riječ Kur'āna poručuje ljudima da oni ne štuju i ne sude /ne kontempliraju!/ o Bogu kako bi trebalo, kako bi bilo dolično, pa im se, evo, donosi jedan prizor Dana Sudnjega: Tada (na tom strahobnom danu) Bog u Svojoj Šaci drži cijelu planetu Zemlju, a sva Nebesa drži smotana ispod Svoje Desnice'. Original Kur'āna /u transkripciji/ glasi:

„Wa mā qadarū 'llāha ḥaḡḡa qadrih,

wa l-arḍu ḡamī'an qabḍatuhū yawma l-qiyāmati,
wa s-samāwātu maṭwiyyatun bi yamīnihī...“

Kračkovski taj redak prevodi doslovno:

„И не ценили они Аллаха истинной ценой,
а земля вся в Его руке в день воскресения,
и небеса скручены Его десницей.“

Nuđenjem ovakvog doslovnog prijevoda Kračkovski ne smatra da će se čitatelj njegova prijevoda navesti na krivi put, te da će on iz upravo navedenog retka Kur'āna zaključiti da je 'Allāh jedan veliki svenebesni kip, koji se na Danu Sudnjem svojom snagom razbacuje kako mu je volja!' Naprotiv, Kračkovski ima u vidu da će čitatelji njegova prijevoda i sami moći 'pravilno razumjeti' izvornik Kur'āna, to jest da ovaj redak govori o veličanstvenosti Božijoj, o sveobuhvatnosti Božijoj, te da tu nije riječ ni o kakvom podsticanju na idolatriju.

I primjer iz sūre *Ṣād* (38:75) vrlo je zanimljiv kad se radi o detektiranju i prevazilaženju tzv. antropomorfizma u Kur'ānu (ili prikazivanja Boga u ljudskim prispodobama, opisima, kategorijama, relacijama...). Naime, sūra *Ṣād* (38:75) donosi razgovor Boga i Iblīsa (Sotone). Bog pita prokletog Iblīsa (iako, naravno, sam Bog već unaprijed zna odgovor!), zašto se nije poklonio čovjeku /Ādamu/ koga je Bog stvorio Svojim Rukama:

„Yā Iblīsu
mā mana'aka an taṣḡuda
li man ḥalaqtu biyadayya...?“

Kračkovski ovaj redak prevodi doslovno, on kao prevoditelj spominje “Božije Ruke“:

„О Иблис,
что удержало тебя от поклонения тому,
что Я создал
Своими руками?“

I ovdje vidimo hrabrost Ignatija Julijanoviča Kračkovskoga, kao i njegovo prevoditeljsko polazište koje glasi: Božanska (ili Allāhova) transcendentnost zagarantirana je, zajamčena je, cjelinom samoga Kur'āna. Niko od odgovornih

čitatelja njegova prijevoda Kur'āna u ovoj doslovnosti neće prepoznati nekakvu 'rogobatnu imanentnost Božiju', ili na to da 'Bog ima dvije ruke', da je čovjekolik i tome slično. Naprotiv, cjelina Kur'āna je ta koja će ih nagovoriti da njegov naprijed navedeni ruski prijevod pročitaju onako kako je Kračkovski preveo, ali da taj prijevod razumiju upravo ovako:

„O Iblīse!

Šta te je spriječilo pa se nisi ničice poklonio

onome [to jest: Čovjeku] koga sam Ja [Bog]

Sām Sobom stvorio?!“

Napokon, navedimo i primjer iz sūre *Krava/al-Baqara* (2:210) gdje se veli:

„Hal yanzurūna an ya'tiyahumu 'llāhu

fī zulalin mina l-gamāmi wa l-malā' katu...“

Doslovno prevedeno, taj redak glasi/znači:

„Čekaju li to oni (pagani, mnogobošci) da im Bog,

i meleki/andeli,

u tminama oblaka dođu...?!“

I Kračkovski se drži doslovnog prijevoda:

„Неужели они ждут только,

чтобы пришли к ним Аллах

в сени облаков и ангелы?!“

Za razliku od Kračkovskog, racionalistički prijevodi Kur'āna, posebno oni koji slijede mu'taziljsku teologiju (koja traži da se 'Boga Kur'āna' treba apstraktno razumijevati i recipirati!), u ovom retku Kur'āna riječ Allāh (Bog) prevode kao "Božija Snaga", "Božija Moć" itd., e da bi izbjegli prijevodno podrazumijevanje da "Bog hoda", da "Bog dolazi" i sl. Jer, naime, "Božije hodanje" (arap. *ityānuhū*) ili "Božije kretanje" (arap. *ḍahābuhū*) narušilo bi teološke postavke islama o posvudašnjoj sveprisutnosti Božijoj, kao i postavke o onom "Božanskom Svakad" i "Božanskom Svukud".

Ignatij Julijanovič Kračkovski uradio je svoj prijevod Kur'āna tako dobro da se na njegovim stranicama dostojanstvo Božije pomalja u izvanrednom ruskom jeziku i u stilu koji, na najljepši način, govori o islamu i Kur'ānu. U svome prijevodu

Kur'āna slavni Kračkovski je na izvanredan način pomirio ' imanentnost' (arap. *at-tašbīh*) i 'transcendentnost' (arap. *at-tanzīh*) Božiju. Jer, Kračkovski je uvijek polazio od proglasa Kur'āna (u sūri *Dogovaranje/aš-Šūra*, 42:11):

„Layṭa ka miṭliḥī šay'un!“

“Ništa i niko nije kao On (Bog)!”

Или, kako bi to preveo Kračkovski:

„...нет ничего, подобного Ему!“

Napomena na kraju: Ovaj esej posvećujem pokojnom Veliboru Obradoviću, mome nastavniku u osnovnoj školi, pred kojim sam učio ruski jezik u davnim godinama 1969-1973. u Han Biloj kod Travnika. Zahvaljujem se mr. sc. Edinu Gjoniju, mome studentu i prijatelju iz New Yorka, koji mi je, za proteklih šest mjeseci, poslao pet knjiga i sedam članaka i eseja o Ignatiju Julijanoviču Kračkovskom. Zahvaljujem se prof. dr. Vedadu Spahiću koji je prijateljski prihvatio da u časopisu *DHS*, u narednom periodu, prikažem na popularan način neke od najpoznatijih prijevoda Kur'āna na engleski, ruski, njemački, slovenski, francuski... Na kraju, ali ne i najmanje važno, upućujem svesrdnu zahvalu profesoricu ruskoga jezika i književnosti dr. sc. Adijati Ibrišimović-Šabić. Poštovana profesorica je pomno pročitala ovaj moj esej i uputila mi mnoge primjedbe koje sam sa zahvalnošću prihvatio. Unoseći ispravke koje mi je sugerirala prof. Ibrišimović-Šabić, uvjerio sam se (po ko zna koji put!) u pravilo Božanske Riječi Kur'āna (12:76): „I nad svakim znalцем ima znalac veći!“ ili, kako bi to preveo Kračkovski: „ведь выше всякого обладателя знания есть знающий!“
(Esej je pisan u Sarajevu, u periodu juli – septembar 2021)

IZVORI I LITERATURA:

1. Bohdanowicz, Leon (1951), "I. Y. Krachkovsky (10th March, 1883-24th January, 1951)", *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*, No. 3/4, 225-226
2. Ğum'ah, Muştafā (2019), "Ignāṭiyus Kratskūfskī, al-adabu l-'arabiyyu bi 'uyūni 'āšiqin rūsiyyin" (<https://www.moscobia.com/archives/1168>), (pristup 14. 08. 2021).
3. Ибн Фадлан (1939), *Путешествие Ибн Фадлана на Волгу* /Перевод и комментарий под редакцией академика И. Ю. Крачковского. М.-Л.: Издательство Академии наук СССР
4. Izutsu, Toshihiko (1995), *Sufizam i taoizam*, Sarajevo-Publishing, Sarajevo
5. Karić, Enes, *Kako tumačiti Kur'ān*, Tugra, Sarajevo, 2005.
6. Kemper, Michael (2018), "Russian Orientalism", <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190277727.013.297> (Pristup 7. 08. 2021).
7. КОРАН (1963), Перевод и комментарии И. Ю. Крачковского (posthumno), Ruska Akademija Nauka, Moskva
8. КОРАН (1990), prijevod Крачковский, Игнатий Юлианович, ПФ "Фобос", Душанбе
9. КОРАН (1990), prijevod Крачковский, Игнатий Юлианович, <https://fa-laq.ru/quran/kraч/21>, Минск / Ростов-на-Дону,
10. Kur'an (1995), prijevod Enes Karić, Bosanska knjiga, Sarajevo
11. Kračkovski, Ignatij Julijanovič (1983), *Nad arapskim rukopisima, lističi uspomena o knjigama i ljudima*, preveo sa ruskog Vladimir Osipov, Treći program Radio Sarajeva, separat
12. Škaljić. Abdulah (1989), *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, "Svjetlost", Sarajevo
13. Welch, Alford T. (1969), *The Pneumatology of the Qur'ān: A Study in Phenomenology*, University of Edinburgh

IGNATIJ JULIJANOVIČ KRAČKOVSKI (IGNATIJ ŪLIANOVIČ KRAČKOVSKIJ) AND HIS TRANSLATION OF THE QUR'AN

Summary:

This year marks the seven decades of the death of Игнатий Юлианович Крачковский, (1883-1951), Russian Orientalist and one of the translators of the Qur'an. His translation is one of the most famous translations of this holy book. This essay deals with Крачковский primarily as Arabist and Islamicist who published over 500 works, and one of the foremost names in Russian Oriental Studies. His studies of Arabic literature, both contemporary and classical, as well as Arabic history and geography served Крачковский as a background for his translation of the Qur'an done at the end of his life. His famous translation was published posthumously, in 1963. The edition was supported by the Russian Academy of sciences in Moscow.

Keywords: The Qur'an; translations of the Qur'an; Islamic East; Islam; terminology and nomenclature of the translations of the Qur'an; theology of Qur'anic translations; Arabic language; Arabic literature; Arabic manuscripts; Oriental Studies

Adresa autora
Authors' address

Enes Karić
Univerzitet u Sarajevu
Fakultet islamskih nauka
eneskarić@yahoo.com